

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Cegła
późno-
romańska

R. XII: 2014

Nr 25 (400)

Data odczytu: 24.09.2014 r.

Data wydania: 24.09.2014 r.

=====

961. spotkanie

Marek Szajerka

Wiązania cegieł w grudziądzkich zabytkach architektury średniowiecznej

Wiązania cegieł w murach są ważnym elementem datacji zabytków architektury ceglanej. Szczególnie dużą wagę przypisywano im w XX w., gdy jeszcze nie było bardziej rozwiniętych innych, dokładniejszych technik datacji. Na podstawie wiązań cegieł w murze skatalogowane są również zabytki architektury Grudziądza. Ta metoda datowania jest już przestarzała, ale nadal cieszy się dużą popularnością, chociaż datacja w oparciu o wiązania cegieł jest bardzo myląca. Niewątpliwie tracą na tym zabytki architektury średniowiecznej w Grudziądzu, w tym spichrze nadwiślańskie oraz kościół św. Mikołaja.

O datacji zabytków w oparciu o wiązania napisałem 10 lat temu w pracy p.t.: Grudziądz w XIII-XVIII w. *Kwestia synchronizacji różnych źródeł historycznych i jej wpływ na obraz miasta w historiografii. Studium historyczno-architektoniczne*.¹, Grudziądz 2004, s.219-229, w rozdziale p.t.: Datacja obiektów architektonicznych w Grudziądzu. W oparciu o tę pracę powstał artykuł do obecnego numeru *Biuletynu Koła Miłośników Dziejów Grudziądza*. Moja praca z 2004 r. poprzedziła badania archeologiczne Grudziądza na niespotykaną wcześniej skalę, które przeprowadzono w latach 2006-2014. Wiele wniosków badawczych, zawartych w tej pracy nie straciło na aktualności a zostało potwierdzone późniejszymi eksploracjami archeologicznymi. Często w rozmowach z archeologami podkreślałem, że wnioski zawarte w tej pracy są w wielu przypadkach zgodne z odkryciami archeologicznymi.

Dlatego tak ważnym tematem jest kwestia wiązania cegieł, w tym wiązanie gotyckie, zwane też gotyką polską. W XX w. Grudziądz w regionie był traktowany marginalnie. Ogromną wagę przywiązywano dacie wystawienia przywileju lokacyjnego na prawie chełmińskim, (wg tradycji 18 czerwca 1291 roku). Była to ob-

¹ M. Szajerka, *Grudziądz w XIII-XVIII w. Kwestia synchronizacji różnych źródeł historycznych i jej wpływ na obraz miasta w historiografii. Studium historyczno-architektoniczne*. Grudziądz 2004, s. 219-229.

owiązująca cezura czasowa. Przyjmowano, że przed 1291 r. w Grudziądzu były wyłącznie obiekty drewniane a po tym roku zaczyna się budownictwo kamiennie-ceglane. Do wyjątków zaliczano kościół św. Mikołaja oraz Zamek Wysoki, którego budowę przypisywano wyłącznie Krzyżakom. Obiekty te też datowano bardzo późno, Zamek Wysoki, (lata 70-te XIII w.) a kościół św. Mikołaja, (koniec lat 80-tych XIII w.). W tym artykule nie rozwinę kwestii wątków murów kamiennych.

Wiązania cegieł

Blat – powierzchnia cegły, wyznaczona przez jej najdłuższy (c – długość) i średni (b – szerokość) wymiar; w zwykłym ułożeniu jest to górna lub dolna powierzchnia cegły, niewidoczna w licu muru.

Wiązanie muru, Wątek układu cegieł lub kamieni w murze; w odniesieniu do wątków używanych głównie w starożytności i średniowieczu używa się określenia OPUS (dosł. „dzieło”). Ważniejsze wátky ceglane to : **glówkowy** (w licu widoczne tylko główki); **wozówkowy** (w licu widoczne tylko główki); **wendyjski** (słowiański) – (wozówka – wozówka – główka), w Polsce stosowany w XIII w. ; **polski** (gotycki) – (wozówka-główka, przy tym główka każdej warstwy na osi wozówek warstw sąsiednich), od XIV do XVI w., **kowadełkowy** (blokony) przemiennie warstwy wozówek i główek) od XVI w.; **krzyżowy** (krzyżkowy, wenecki) – (jak wyżej, lecz co druga warstwa wozówkowa przesunięta o $\frac{1}{2}$ cegły w odniesieniu do poprzedniej) od XVII w., **holenderski** – przemiennie warstwa glówkowa i wozówka – glówka), w Polsce stosowany rzadko od XVII w.

W Grudziądzu wiązania te możemy spotkać m.in. w następujących obiektach:

- wiązanie glówkowe występuje w murach obronnych,
- wiązanie wozówkowe występuje na ścianie północnej kościoła Świętego Ducha,
- wiązanie wendyjskie w kościele św. Mikołaja i na Zamku Wysokim,

² P. Stępień, *Ilustrowany słownik elementów architektonicznych (2), [fundamenty i ściany – konstrukcje murowe, konstrukcje ścian, technologie murów, wátky kamienne i kamienno-ceglane]*, w: Spotkania z Zabytkami, 1989 nr 5, s. 56-III okł.

- wiązanie gotyckie w kościele św. Mikołaja i na Zamku Wysokim,
- wiązanie krzyżowe na Zamku Wysokim i w spichrzach nr 9-11.

W przypadku wiązań główkowego, gotyckiego oraz krzyżowego możemy zauważyć w Grudziądzu anomalie, które warto zaakcentować.

Ponad 40 lat temu odnośnie budowy murów obronnych w Polsce Jarosław widawski napisał³:

W murach ceglanych występuje przeważnie watek polski. Układ wedyjski stwierdzono w Poznaniu, Radomiu oraz w najwcześniejszych fragmentach obwarowań Wschowy i Kalisza (il. 102, 245). Dla Wielkopolski czynnik ten wyznacza górną granicę czasu powstania obiektu, watek wedyjski zanikł w tej dzielnicy w pierwszej Polowie XIV w., [Przyp. 108. Wątkami ceglanyymi w średniowieczu zajmował się Kohte (op. cit., s. 67 i ryc. 3), operując przykładami z Wielkopolski państwa krzyżackiego. Stwierdził on, że początkowo używano na tych terenach tylko wateku wedyjskiego. Watek polski zastosowano po raz pierwszy w 1309 r., w kościele św. Jakuba w Toruniu, a od połowy XIV w. ten rodzaj wiązania cegieł występował wyłącznie. Badania współczesne potwierdzają te obserwacje. Por. E. Linette, Kościół i klasztor Dominikanek (Katarzynek) w Poznaniu, dokumentacja historyczna PKZ, Poznań 1958, mps, s. 17. Sprawa wymaga jednak dalszych studiów.] Julius Kohte był badaczem niemieckim, żyjącym w 2 poł. XIX w.

W przypadku Grudziądza mamy przykład występowania wiązania główkowego w murze szyi bramnej na przedzamcze południowe Zamku Wysokiego oraz w murze obronnym od strony ul. Murowej, po stronie północnej.

Zapewne jednak najciekawsza jest kwestia występowania i datacji gotyku polskiego w Grudziądzu. Wg przyjętego od J. Kohte poglądu, z końca XIX w. gotyk polski powinien być w Grudziądzu, po roku 1309. Ponieważ wg skali toruńskiej pierwszy raz zastosowano go w Toruniu. Dlatego nawy kościoła św. Mikołaja datuje się po 1309 r. Do tego dochodzi jeszcze teoretyczne wyjaśnienie okoliczności wynalezienia wiązania gotyckiego.

Na ten temat Waclaw Żenczykowski napisał: *Wynalezienie wiązania polskiego przypisuje się tej okoliczności, że w grubych murach średniowiecznych budowli stosowano cegłę tylko do oblicówki obu stron ścian, wypełniając wewnątrz murem z kamienia łamanego lub polnego. Oblicówki ceglane wykonywano wtedy w postaci zewnętrznych rzędów wiązania polskiego, przy czym główki cegieł jako „siegacze” dobrze wiązały oblicówkę z kamiennym wnętrzem muru. Tak dobrego przewiązania nie można było uzyskać przy innych układach cegieł. Wiązanie polskie często spotyka się w budowlach monumentalnych, szczególnie w budowlach kościelnych średniowiecznych, np. w katedrze w Pelplinie [...].*

*Nazwa „wiązanie polskie” jest honorowana i stawiana na pierwszym miejscu przed „gotykiem” nawet przez podręczniki niemieckie. Dowodzi to, że nasza sztuka budowlana promieniowała w wiekach średnich poza granicami kraju.*⁴

³ J. Widawski, *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początków XV w.*, Warszawa 1973, s. 42-43.

⁴ W. Żenczykowski, *Budownictwo ogólne, T. 2/1. Elementy konstrukcyjne*, Warszawa 1990, s.s. 99-100.

Anomalia grudziądzka polega na tym, że ściany prezbiterium, o grubości ok. 1,20 m posiadają od strony zewnętrznej wiązanie wedyjskie, natomiast od strony wewnętrznej, która była do 1939 r. otynkowana, wiązanie gotyckie. Przeczy to pogładowi o wynalezieniu tego wiązania w XIV w. Natomiast na Górze Zamkowej, na przedzamczu południowym jest pełny mur ceglany w wątku polskim, o grubości ok. 2 m. Ten mur jest zaprzeczeniem poglądu, wyrażonego przez Wacława Żenczykowskiego o stosowaniu tego wiązania wyłącznie do licowania ścian.

W trakcie odgruzowywania ruin wieży Klimek oraz podczas eksploracji archeologicznych w l. 2006-2014 znajdowano cegły o wymiarach niespotykanych w innych zamkach krzyżackich. Są to cegły sklepieniowe.

W opracowaniu badań archeologicznych z lat 2008-2009, pod red. Marcina Wiewióry⁵ na ich temat można znaleźć następującą informację:

Cegły sklepieniowe i liczne fragmenty cegieł sklepienionych odkryto zwłaszcza we wschodniej części skrzydła południowego, w obrębie zawalonej piwnicy. Nie są to klasyczne cegły sklepieniowe („dziewiątki”), które znane są między innymi z Pomorza Kasinowski 1972, s. 16, ryc. 2A3), wyróżniają się bowiem wielkością i proporcją. Użyto je specjalnie do wymurowania sklepień przynajmniej części pomieszczeń zamkowych, o czym świadczą pozostałości łuków sklepienionych i ich zwaliska zarejestrowane we wschodniej części piwnicy skrzydła południowego (ryc. 214:3).

Cegły te mają długość zbliżoną do regularnych cegieł gotyckich zastosowanych do budowy zamku, mieści się w przedziale 29,5 do 30,5 cm (średnio 29,9 cm), są natomiast znacznie od nich szersze – mają od 18,5 do 19,5 cm (średnio 19,1 cm), w jednym przypadku nawet 22,2 cm. Grubość egzemplarzy, nieco mniejsza, niż tych, które użyto do budowy murów wynosi od 6,2 do 7,5 cm (średnio 7,1 cm). Odnotowano również jedną cegłę o grubości 8 cm i jedną wtórnie przepaloną o grubości 5,8 cm. Stosunek wymiarów cegły sklepieniowej z Grudziądza w przybliżeniu wynosi $1 \times 2/3 \times 1/4$.

W 2006 r., podczas rozbiórki kopca również natrafiono na takie cegły. Nie służyły one jednak do budowy sklepień, ale były elementem cokołu fundamentu wieży Klimek. Nadzorujący odgruzowanie fundamentu wieży Antoni J. Pawłowski określał je mianem cegieł romańskich. Odnotowałem ten pogląd w artykule z 2007 roku, opublikowanym w Spotkaniach z Zabytkami⁶. Poinformowałem, że w gruzie znaleziono cegły późnoromańskie. Do tego artykułu A. J. Pawłowski nie miał zastrzeżeń.

W tym miejscu warto przypomnieć teoretyczny pogląd X. Froelicha, z 1889 roku odnośnie początków budowy zamku. X. Froelich uważał, że zamek z cegły i kamienia zaczęli budować Polacy:

⁵ M. Wiewióra, *Zamek w Grudziądzu w świetle badań archeologiczno-architektonicznych. Studia i materiały*. Toruń 2012, s. 253-254.

⁶ M. Szajerka, *Ruiny średniowiecznej wieży w Grudziądzu. Spotkania z Zabytkami*, nr 2, 2007 r., s. 40.

Można mniemać, że przenikanie się obu kultur, które w osadnictwie na Rządzu pozostały świadectwo prehistorycznego opanowania tych ziem, mogło doprowadzić do zaznajomienia tych ziem z budownictwem kamiennie-ceglanym.

Można to odnieść do zbudowanych przez pogańskich Prusów założeń obronnych na Górze Zamkowej w postaci kamiennych nawarstwień, otaczających dookólnym wałem drewniane zabudowania. Jeśli się uwzględni fakt, że Ziemia Chełmińska, na której rubieżach leżał zamek, była od dwustu lat w rękach Polaków, którzy utworzyli tu kasztelanie, to można przypuścić, że ta graniczna twierdza została przez nich rozbudowana z użyciem kamieni i cegieł według polskiego sposobu.⁷

Ten zapomniany pogląd X. Froelicha zaczyna mieć rację bytu. W 2012 r. Waław Kulczykowski, na Wydziale Historycznym Instytucie Archeologii Uniwersytetu Gdańskiego obronił pracę magisterską na temat studni zamkowych na terenie państwa krzyżackiego w Prusach. Wykazał w niej, że studnia została wykopana w 1 poł. XIII w., możliwe, że przez Zakon Cystersów.⁸ Również Most Bramy Toruńskiej zaczyna być w literaturze przedmiotu określany jako romański, z poł. XIII w., ponieważ też przy jego budowie zastosowano cegłę romańską i został on rozbudowany z zastosowaniem cegły typowej gotyckiej.

Kolejnym wiązaniem, które stanowi w jakimś stopniu anomalie, jest wiązanie krzyżowe. Wiązanie to datuje się na XVI w. Natomiast w Grudziądzu można podać przykłady jego występowania w XIII-XIV w. Występuje ono m.in. we fragmencie ganku Zamku Wysokiego, w skrzydle południowym, występuje też w prześle Mostu Bramy Toruńskiej, najstarszym fragmencie Bramy Wodnej, w spichrzach nadwiślańskich ze średniowiecza, numery 9-11. Przez klasyfikację tego wiązania, jako XVI-XVII w. tracą najmocniej spichrze pod względem promocji.

Niewątpliwie przez przestarzałe informacje o wieku grudziądzkich zabytków architektury średniowiecznej Grudziądz traci w promocji turystycznej oraz jest pomijany w pracach naukowych, jako punkt odniesienia dla datacji obiektów w innych regionach. Najwymowniejszym jest datowanie obiektów w oparciu o wiązanie gotyckie. Na terenie Grudziądza, traktowanego marginalnie w historiografii XIX-XX w. jest tyle anomalii, że niewykluczone, iż była tu ważna kolebka budownictwa ceglanego dla okresu średniowiecza.

Dlaczego w przypadku Grudziądza archeolodzy nie mogą znaleźć jednoznacznych śladów szeroko rozbudowanej zabudowy drewnianej, grodu. Tylko dominuje kamień i cegła. Zaskakuje też prymitywny mur obronny z nieregularnych cegieł, obecnie piwnica przy ul. Murowej 24/Mickiewicza 3, sąsiadujący i kontrastujący z Mostem Bramy Bocznej. Niewykluczone, że to może być pozostałość Stróży z 1222 r., zbudowanej dla potrzeb wyprawy do Prus pod przewodnictwem księcia Leszka Białego.

⁷ Xaver Froelich, *Góra Zamkowa w Grudziądzu*, tłum. z niem. Janusz Hinz i Paweł Grochowski, Grudziądz 2002, s. 5-6.

⁸ M. Kulczykowski, *Studnie na terenie państwa krzyżackiego w Prusach*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Witolda Świątosławskiego. Gdańsk 2012, s. 48.

W artykule, opublikowanym w 2002 r. wskazałem, że nazwa Grudziądz może wywodzić się od grudy, jako stwardniałej bryły, przynależnej przypuszczalnie kreśleniu cegły w XIII w.⁹ Recenzji tego poglądu podjął się Andrzej Wałkowski, wówczas profesor Akademii Świętokrzyskiej. W recenzji napisał:

*Bez wątplenia dla samego Grudziądza jest to temat bardzo ważny. Autor zasygnalizował już na początku skomplikowany i trudny charakter problemu – źródłem są wyłącznie za-
bytki językowe, nazwy obiektów topograficznych – wymaga to zastosowania metody toponoma-
stycznej. Sam problem jest stary – rozważania czy nazwa ma pochodzenie polskie albo niemiec-
kie, nasiliły się szczególnie w okresie międzywojennym. Badacz wskazał na istniejące opcje próbu-
jące wyjaśnić pochodzenie nazwy **Grudziądz** – słowiańską, pruską i germańską. Następnie
podjął się dowiedzenia słowiańskiego rodowodu tej nazwy. Wywiódł ją od słowa **gruda**, ale
w znaczeniu cegła, co należy wiązać z budową fortyfikacji ceglanych. Wyraz cegła pochodzi
z języka niemieckiego, a w XIII wieku to słowo nie istniało. Autor wskazał przy tym, że
w początkach XIX wieku budowle ceglane nazywano „z błota”. Wiązanie **grudy** z **cegłą**
potwierdzają badania archeologiczno-architektoniczne przedkrzyżackiego Grudziądza, prowa-
dzone w latach 1998-2001. W sumie Badacz doszedł do następujących wyników. Nazwa **Gru-
dziądz** pojawiła się w 1222 roku, w czasach biskupa Chrystiana. Wtedy musiano ukończyć
budowę ceglanej Stróży, która służyła wyprawie krzyżowej polskiego rycerstwa do Prus. Gru-
dziądz w przeciwieństwie do innych miast średniowiecznych nie przeszedł fazy fortyfikacji drewn-
iano-ziemnych. Od samego początku były one murowane. Nazwa **Grudziądz** pochodzi od
grudy, średniowiecznego określenia **cegły**.[...] Wreszcie sprawy, które swoimi korzeniami sięga-
ją głębokiego średniowiecza, ale są do dziś aktualne. Chodzi o prowadzone prace nad odtworze-
niem dawnego Kwidzyna i wyjaśnienie nazwy Grudziądz. Jeśli chodzi o ten ostatni, to wydaje się,
że omaniana publikacja otwiera nowy rozdział w dziejach jego historiografii.¹⁰*

Po 12 latach od napisania tej recenzji nie straciła ona na aktualności. Mimo prowadzonych prac archeologicznych na niespotykaną, ogromną skalę w przypad-
ku Grudziądza, wykonanych w latach 2006-2014, nie znaleziono śladów drewnia-
nego grodu, zarówno na terenie miasta w obrębie murów, jak i na Górze Zamko-
wej.

⁹ M. Szajerka, *Przegląd dyskusji nad pochodzeniem nazwy Grudziądz od czasów Jana Długosza do chwili obec-
nej*. [W:] *Grudziądz miastem Chrystiana. Materiały posesyjne z II Sympozjum „Grudziądz miastem Chrystiana”*,
4.12.1998, Grudziądz 2002, red. K. Zielińska-Melkowska, s. 81-86.

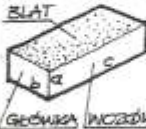
¹⁰ A. Wałkowski, [Dział] *Recenzje, omówienia, polemiki*, w: *Piotrkowskie Zeszyty Historyczne*, T. 5: 2002,
s. 439-440

Piotr Stępień

CEGLA

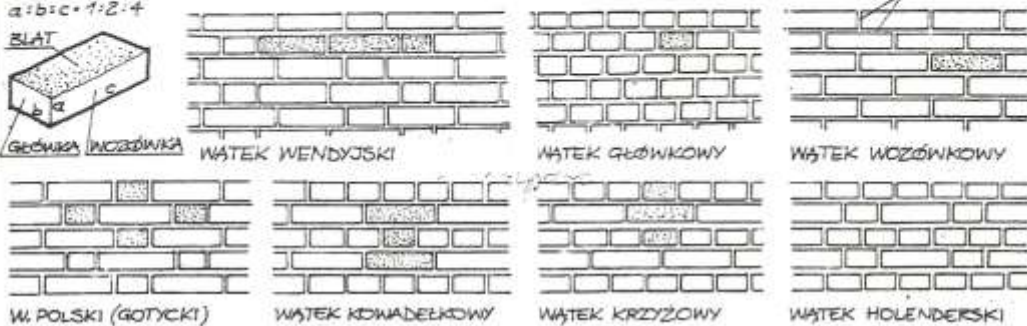
$a:b:c = 1:2:4$

BLAT

GEÓWKA WĄZÓWKOWA

WĄTKI CEGLANE

WĄTEK WENDYJSKI

WĄTEK GŁÓWKOWY

WĄTEK WĄZÓWKOWY

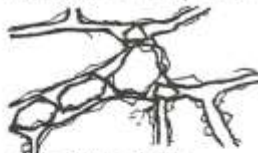
W. POLSKI (GOTYCKI)

WĄTEK KOWADEŁKOWY

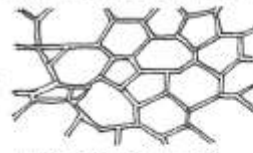
WĄTEK KRZYŻOWY

WĄTEK HOLENDECKI

MURY I WĄTKI KAMIENNE I KAMIENNO-CEGLANE

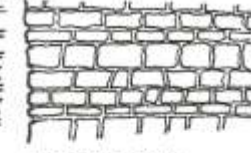
MUR CYKLOPOWY

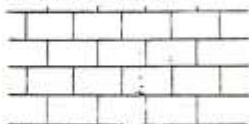
MUR POLIGONALNY

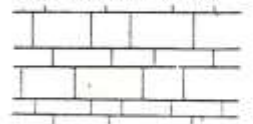
MUR WARSTWOWY

MUR RZEDOWY

OPUS ISODORUM

OPUS PSEUDOISODORUM

OPUS QUADRATUM

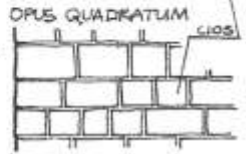
OPUS RETICULATUM

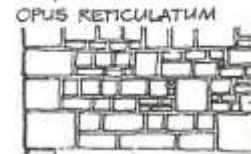
OPUS SPICATUM

OPUS MIXTUM

GRAND APPAREIL

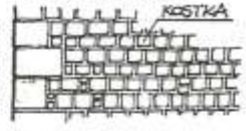
MOYEN APPAREIL

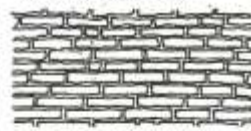
OPUS EMBLECTUM

OPUS TESTACEUM

PETIT APPAREIL

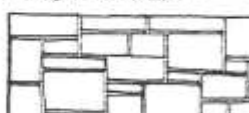

ALLONGE APPAREIL

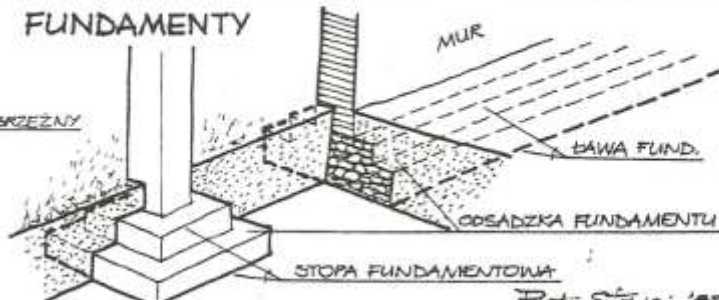
OPUS RUSTICUM

SZLAK BRZEZNY

MUR MOZAIKOWY

FUNDAMENTY

Piotr Stępień '09

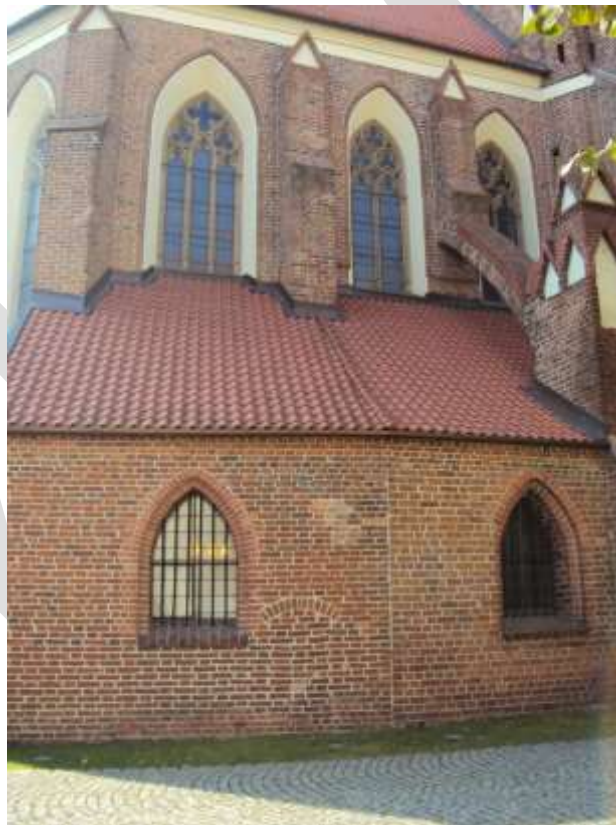
Wiązanie wozówkowe. Stajnie kościelne, ul. Kościelna 10 w Grudziądzu.

Wiązanie główkowe. Mur obronny przy ul. Murowej w Grudziądzu.

Mur z wiązaniem główkowym. Przynależnie 1 ćwierć XIII w., ul. Murowa 24, Grudziądz.

Strona północna kościoła św. Mikołaja w Grudziądzu.
Prezbiterium w wątku wedyjskim i zakrystia w wątku polskim, z zastosowaniem cegły romańskiej.

Fragment blendowanego muru obronnego z XIV w., z wiązaniem wozówkowym, ul. Kościuszki 31 w Grudziądzu.

Na szczególną uwagę zasługuje piwnica kamienicy przy ul. Wieżowej 2, obecnie piwiarnia. W średniowieczu był to parter.

Teraz może już nie tak często, ale dawniej za najstarszy dom przy obecnym Rynku uważano „Kamienicę pod Łabędziem”, Nr 20. W katalogu zabytków, wydany w 1974 r., napisano, że pochodzi z XVI-XVII w. W latach 90 ubiegłego wieku, właściciel domu, remontując piwnicę kamienicy przy ul. Wieżowej 2, przywrócił pamięć o przypuszczalnie jednym z najstarszych w Grudziądzu murowanych budynków mieszkalnych. Powstał on przypuszczalnie w tym samym czasie, co mury obronne przy ulicach Murowej, Pańskiej oraz Tkackiej. Może on być nawet starszy od skrzydła południowego zamku wysokiego. Uplłynęło już prawie 20 lat od odkrycia tych pomieszczeń i ich udostępnienia, jednak popularyzacja tego odkrycia przez Urząd Miejski jest zerowa.

Ewenement tego obiektu polega na tym, że około 100 m na wschód od murowanego kościoła św. Mikołaja z XIII w. jest obiekt mieszkalny z tego samego okresu. Jedna ze ścian tego obiektu jest nawet grubsza od ścian kościoła. Ściany naw bocznych mają grubość ok. 1,20 m. Są zbudowane wg rewolucyjnej wówczas, jak na czasy średniowiecza metody, zwanej opus emplectum.

Z cegieł robiono szalunek, a do środka wlewano zaprawę wapienną i w niej topiono kamienie, gruz. W przypadku Wieżowej 2 mamy dwumetrowej grubości mur ceglany. W XIII w. cegła, wapno były bardzo drogie. Za spoiwo posłużyła tu glina. Ściany wykonano w wątku wedyjskim i gotyku polskim. W tym miejscu ciekawostka. W XX w. uważano, że budowle posiadające wątek gotyku polskiego pochodzą z XIV w. i późniejszych. Przed I wojną światową jeden z niemieckich historyków sztuki i architektury przyjął, że pierwsza budowla, gdzie zastosowano gotyk

Wiązanie wozówkowe bardzo dobrze, przypuszczalnie z XIV w. zachowało się we fragmencie muru obronnego z blendami oraz w murze pruskim, prawdopodobnie z XV w. Obecnie jest to sień kamienicy przy ul. Kościelnej 31.

Pruski mur z wiązaniem wozówkowym z XV w., ul. Kościuszki 31, Grudziądz.

polscy byli kościół św. Jakuba w Toruniu, z początku XIV w. Przed wybuchem II wojny światowej w kościele św. Mikołaja zdjęto tynk w środku kościoła. Okazało się, że jednorodna ściana prezbiterium z XIII w. od zewnątrz posiada wątek wedyjski a od środka gotyk polski. W ten oto sposób przykład kościoła z Grudziądza obalił powszechnie obowiązującą toruńską skalę datacji zabytków w oparciu o wątek gotycki. Niestety ten oczywisty fakt nie wpłynął na urzędową zmianę datacji zabytków średniowiecznej architektury Grudziądza. Na podstawie zachowanych zabytków można napisać, że faktycznie Grudziądz jest pionierem budownictwa ceglanego na Pomorzu. Nawet nazwa miasta ma etymologicznie związek z cegłą, jako gruda.

W obecnej piwnicy kamienicy przy ul. Wieżowej 2 warto zwrócić uwagę na liczne małe wnęki oświetleniowe, gotyckie okno od strony ul. Wieżowej. Pomieszczenie ze sklepieniem krzyżowym pochodzi ze średniowiecza. Do następnych pomieszczeń przechodzi się przez otwór przekuty dla potrzeb lokalu gastronomicznego w dawnym kominie. Następne pomieszczenia posiadają już sklepienia z czasów nowożytnych. Tam na szczególną uwagę zasługuje średniowieczny łuk odciążający ścianę. Jest on na ścianie od strony Rynku. W Grudziądzu takie łuki można zobaczyć w spichrzach od strony Wisły, usytuowanych przy Bramie Wodnej, nr 9-11.

Kogo było stać na taki budynek mieszkalny w XIII w.? Może tu była mennica mincerza Hermana z Grudziądza, żyjącego w Grudziądzu w latach ok. 1269 do ok. 1293? To są tylko przypuszczenia. Fakt jest faktem, że ten XIII wieczny dom nie ma precedensu w Grudziądzu a może i nawet w regionie. Szkoda, że nie promuje się tego obiektu i obowiązuje w literaturze regionu niepisana zasada, że przed Toruniem i Chełmnem w innych miastach nie mają prawa istnieć starsze budowle murowane, w tym szczególnie ceglane.

Najprawdopodobniej jednak była to do roku 1584 własność kanoników chełmińskich, będących jednocześnie proboszczami kościoła św. Mikołaja. Jeszcze w latach 1667-1672, w świetle wizytacji kościelnej kanonika Strzesza kwartał północny przy obecnym Rynku należał do kościoła. Ta własność została potwierdzona w wizytacji kościelnej Hohenzollerna, z lat 80 XVIII w. Tekst wizytacji jest przechowywany w archiwum parafialnym kościoła św. Mikołaja. W 1584 r. zgromadzenie księży przekazało miastu w dzierżawę kompleks szkolny, który przylegał do obecnej kamienicy przy ul. Wieżowej 2. Stąd moje przypuszczenie, że to też pozostałość kompleksu szkolnego, np. bursy.

Piwnica kamienicy przy ul. Wieżowej 2. Zdjęcie z ok. 1999 r., przed remontem. Pierwotnie było w tym miejscu palenisko kuchenne z okapem.

Obecnie jest w tym miejscu przebite przejście między pomieszczeniami piwiarni. Spoiwem dla cegieł jest tu glina a nie zaprawa wapienna. Wapno było bardzo drogie. Ponadto w przypadkach pieców kafłowych też, jako spoiwo wykorzystuje się glinę.

Wnęka oświetleniowa w murze z wiązaniem wendyjskim. Pierwotnie prawdopodobnie okno późnoromańskie, z 2 poł. XIII w.

Kamienica przy ul. Wieżowej 2. Pomieszczenie z fragmentem łuku odciążającego.

Ściana spichrza od strony Wisły, z „odwróconym” porządkiem chronologicznym wątków. Na dole, jako najstarszy jest tu przypuszczalnie wątek krzyżowy. Wątek gotycki jest tu ozdobny, wykorzystaniem cegły zendrówki, ciemno wypalanej.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz W. Rygielski.

4000